

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОВЧАРЕНКО НАТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

УДК 378:[37.011.3-051:784.9]

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
ДО ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Криворізькому педагогічному інституті Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет», м. Кривий Ріг.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
член-кореспондент НАПН України
Сисоєва Світлана Олександрівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач науково-дослідної
лабораторії освітології, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Козир Алла Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри теорії та методики музичної
освіти, хорового співу і диригування, м. Київ;

доктор педагогічних наук, професор
Ростовський Олександр Якович,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, завідувач кафедри
музичної педагогіки та хореографії, м. Ніжин;

доктор педагогічних наук, професор
Сегеда Наталя Анатоліївна,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри теорії і методики музичної
освіти та хореографії, м. Мелітополь.

Захист відбудеться 5 квітня 2016 року о 10 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б).

Автореферат розіслано « 3 » березня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. В. Братко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах європейської інтеграції, державних політико-економічних і соціокультурних змін розвиток духовної культури молоді, відповідно до загальнолюдських демократичних цінностей та національних традицій, є однією з найважливіших проблем сучасного українського суспільства.

Музичне мистецтво, зокрема вокальне, сприяє розвитку дітей і юнацтва, впливає на творення внутрішнього світу особистості, сприймання нею виразності слова й краси звуку голосу, словесного та музичного смислу, усвідомлення причетності до співацької традиції українського народу.

Разом з тим, учнівська молодь часто віддає перевагу розважальній вокальній музиці, що пропагується шоу-бізнесом через засоби масової інформації та має низьку художню якість. Саме тому вокально-педагогічна діяльність учителя музичного мистецтва набуває особливого значення, оскільки спрямована на формування духовних потреб, естетичних інтересів, ідеалів і смаків учнівства на кращих зразках світового вокального мистецтва в їхньому жанрово-стильовому розмаїтті.

Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності базується на положеннях Закону України «Про освіту» (1991), Закону України «Про вищу освіту» (2014), Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах (2004), Плану дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009 – 2012 роки (2009).

Вітчизняні науковці завжди надавали великої уваги дослідженню проблем розвитку освіти та професійної підготовки вчителів, зокрема таким аспектам: філософії освіти (В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, В. О. Огнев'юк), неперервній професійній освіті (С. У. Гончаренко, С. О. Сисоєва), теоретичним і методологічним засадам професійної підготовки майбутніх учителів у вищій школі (А. М. Алексюк, В. І. Бондар, М. Б. Євтух, О. Я. Савченко), формуванню готовності майбутніх учителів до професійної діяльності (І. В. Гавриш, А. Ф. Ліненко), реалізації компетентного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів (Г. В. Беленька, Л. Л. Хоружа).

Зарубіжні вчені вивчали проблему професійної підготовки учителів за такими напрямками, як: філософія і методологія освіти (Є. І. Артамонова, Б. С. Гершунський), професійна педагогіка (С. Я. Батишев, І. Я. Лернер, М. Н. Скаткин), теоретичні основи педагогічної діяльності вчителя (В. О. Сластьонін, Н. В. Кузьміна), професійна компетентність учителів (І. А. Зимня, В. В. Нестеров, О. В. Хуторський), інноваційні технології професійної підготовки вчителів (В. П. Беспалько, Г. К. Селевко).

Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва була предметом дослідження вітчизняних учених, зокрема з таких аспектів: історії

розвитку музично-педагогічної освіти (Г. Ю. Ніколаї, Т. П. Танько, В. Ф. Черкасов), теоретичних концепцій професійної підготовки вчителя музичного мистецтва (А. В. Козир, О. М. Олексюк, Г. М. Падалка, О. Я. Ростовський, О. П. Рудницька, О. П. Щолокова), неперервної освіти вчителів музичного мистецтва (Н. М. Мурована, Н. А. Сегеда), упровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва (Т. В. Агейкіна-Старченко, О. П. Боблієнко, К. В. Кабріль, М. А. Михаськова, О. М. Рибніков), професійної підготовки майбутніх учителів до музично-педагогічної діяльності (А. Г. Болгарський, Т. В. Жигінас, Н. Г. Мозгальова, О. С. Плохотнюк, Т. Й. Рейзенкінд), мистецько-педагогічної діяльності вчителя в загальноосвітніх навчальних закладах (Ю. Ф. Дворник, Л. М. Масол, Л. О. Хлебнікова, К. М. Сергєєва), удосконалення професійно-особистісних рис майбутнього вчителя музичного мистецтва (А. М. Растригіна, С. О. Соломаха).

Професійна підготовка майбутніх учителів музики досліджувалася також зарубіжними науковцями за такими напрямками: історичним підходом до розвитку музично-педагогічної освіти (М. Камба (M. Kamba), О. В. Ніколаєва, Г. О. Праслова, Л. О. Рапацька, М. Рос (M. Ros), О. Н. Федорович), теоретико-методологічними основами професійної підготовки вчителів музики (Е. Б. Абдулін, Ю. Б. Алієв, Л. Г. Арчажникова, Е. Рольфс (E. Rohlfs), Р. Рольфс (R. Rohlfs), Р. Томас (R. Thomas), Дж. Фінні (J. Finney), А. Якобі (A. Jacoby)), методично-організаційними засадами професійної підготовки майбутнього вчителя музики (О. О. Апраксіна, В. Б. Брайнін, Л. В. Горюнова, Т. С. Кошманова, Дж. Куксі (J. Cooksey), Дж. Пеінтер (J. Paunter)), формуванням професійної компетентності майбутніх учителів музики (Ю. А. Калініна, А. Й. Круз (A. J. Kruse), Т. В. Кузнецова, Е. Н. Скот (E. N. Scott), Л. К. Торнтон (L. C. Thornton)), формуванням професійної музично-педагогічної майстерності (Л. А. Антипова, А. В. Савадєрова, Н. Н. Самохіна, К. Сванвік (K. Swanwick), Дж. Холл (J. Hall)), професійним і особистісним становленням майбутнього вчителя музичного мистецтва (О. О. Мелік-Пашаєв, Л. Я. Пашкіна).

У дослідженнях вітчизняних учених розкрито різні аспекти вокальної та вокально-педагогічної діяльності, зокрема історію створення вокально-виконавських і вокально-педагогічних шкіл (Б. П. Гнидь, Л. О. Гринь, Ю. В. Грищенко, Н. В. Даньшина, В. Г. Іванов, Р. Й. Калін, В. В. Михайлець), етнокультурологічний аспект української вокальної школи (В. Г. Антонюк), основи вокального виконавства (Н. Є. Гребенюк, М. Е. Донець-Тесейр), естрадне вокальне виконавство (Н. В. Дрожжина), вокально-виконавську техніку (М. І. Єгоричева, А. Я. Кулієва), емоційна сфера у вокальній творчості (О. В. Єрошенко), загальні положення вокальної педагогіки (П. В. Голуб'єв, Д. Г. Євтушенко), методику навчання співу дітей (Я. С. Кушка), інтерпретацію вокальних творів (Н. В. Даньшина, Я. А. Іваницька, С. М. Кудриницький, О. О. Філатова).

Вокальна діяльність учителя музичного мистецтва і підготовка до неї вчителів розглядалися за такими напрямками, як: специфіка вокального виконавства та вокальної педагогіки (О. Г. Стахевич, Ю. Є. Юцевич), неперервна професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності (Н. С. Можайкіна, Т. М. Пляченко), формування вокально-виконавської

майстерності (Г. Є. Стасько, О. Д. Шуляр), вокально-методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва (Л. М. Василенко, Л. М. Гавриленко, Л. М. Каменецька, О. В. Матвєєва, О. М. Прядко), формування вокально-звукової культури та розвитку вокального слуху майбутнього вчителя музики (О. В. Маруфенко Т. В. Ткаченко), інноваційні технології розвитку професійно-особистісних рис студентів у процесі вокальної діяльності (Л. П. Лабінцева, Г. П. Панченко).

Заслуговує на увагу зарубіжний досвід вокального виконавства та вокальної педагогіки, а саме: історичний аспект вокального мистецтва (В. А. Багадуров, М. Л. Львов, К. Ф. Нікольська-Берегова, Л. К. Овчіннікова, І. К. Назаренко, Р. Челетті (R. Celetti)), психофізіологічні основи співацького процесу (Ф. Ф. Заседатєлев, І. І. Левідов, І. П. Павлов, Й. Перелло (J. Perello), Л. Д. Работнов, І. М. Сеченов, Р. Юсон (R. Husson), О. В. Яковлев), резонансна теорія мистецтва співу (В. П. Морозов), вокально-технічний розвиток співака (Д. Л. Аспелунд, Б. Гріндер (B. Grinder), В. В. Ємельянов, Дж. Лаурі Вольпі (G. Lauri-Volpi), К. І. Плужнік, В. І. Юшманов), вокально-виконавська й артистична майстерність (Л. А. Антипова, У Линсьян, Р. П. Лисиціан, Л. Б. Рудін, Ван Цзяньшу, Ї. Чжан), основи вокальної методики (Л. Б. Дмитрієв, Д. В. Люш, П. Л. Троніна), виконавський аналіз та інтерпретація вокальних творів (В. Л. Живов, Т. В. Лимарьова, Пан На, Й. Й. Нейтіц (J. J. Nattiez), І. І. Силантьєва, Дж. Стефані (G. Stefani), Го Суншан), розвиток, охорона і гігієна дитячого голосу (Н. М. Добровольська, Д. Є. Огороднов, Н. Д. Орлова, Г. П. Стулова).

У зарубіжних країнах проблема модернізації професійної підготовки вчителя музики досліджувалась за такими напрямками: організацією вокальної діяльності майбутніх учителів музики в освітньому процесі (А. В. Артемова, А. О. Саркісян, Є. О. Серебрякова), формуванням вокальної компетентності вчителя музики (Лі Чуньпен), педагогічною системою формування готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності (А. В. Філіпов), розвитком вокально-виконавської та сценічної культури майбутніх учителів музики (Ген Цзінхен, Ван Цзяньшу), формуванням вокальних навичок майбутнього вчителя музики (Чен Дін), вокально-методичним компонентом професійної підготовки майбутніх учителів музики (Сі Даофен, О. В. Комісаров, К. Лінклейтер (K. Linklaiter), А. Г. Менабені, С. Б. Новіков, Сет Рігс (Seth Riggs), Ма Цзюнь), вокально-професійним та вокально-особистісним удосконаленням учителя музики (В. Ф. Жданов, М. Б. Сидорова, Р. В. Сладкопєвєць, І. А. Тріфонова).

Важливе значення для дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності мали наукові праці з філософії мистецтва (М. С. Каган, А. С. Ключєв, Г. Г. Коломієць, В. К. Суханцева), музичної культурології й аксіології (Б. В. Асаф'єв, Н. А. Герасимова-Персидська, О. Ф. Лосєв, О. І. Самойленко, О. В. Сокол, В. В. Медушевський, Є. В. Назайкінський), музичної семіотики та герменевтики (М. Г. Арановський, М. Ш. Бонфельд, З. Лісса (Z. Lissa), В. Г. Москаленко, О. А. Сапсович, С. В. Шип).

Разом з тим, теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності ще не були предметом цілісного наукового дослідження, зокрема поза увагою дослідників лишилися структура готовності вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, критерії її сформованості, система вокально-педагогічних компетенцій учителя музичного мистецтва, концептуальні підходи, модель та організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до вокально-педагогічної діяльності.

Актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми підсилюється також наявною низкою суперечностей між:

- потребою суспільства в духовному розвитку учнів, їх естетичному ставленні до музичного мистецтва та недостатньою професійною підготовкою учителів музичного мистецтва до вирішення цих проблем в умовах загальної середньої освіти;

- підвищеним інтересом дітей і юнацтва до вокального виконавства, вокального навчання, виховання й розвитку співацьких здібностей та недостатньою професійною підготовкою майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності;

- необхідністю модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності та відсутністю обґрунтованих концептуальних і організаційно-методичних засад такої підготовки;

- сучасними вимогами до професійної підготовки майбутніх учителів та недостатньою розробленістю моделі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах компетентнісної освіти.

З огляду на соціальну значущість діяльності вчителя музичного мистецтва у формуванні духовної культури учнів, потребу у вчителях, здатних до здійснення вокально-педагогічної діяльності з урахуванням вимог сучасного суспільства, недостатню теоретичну розробленість проблеми та її практичне впровадження, темою дисертації обрано: **«Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з темою Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» «Теорія і практика підготовки майбутнього педагога до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання: дидактична концепція» (РК № 0109U002918).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9, від 29 листопада 2012 року) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук НАПН України (протокол № 10, від 18 грудня 2012 року).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Мета дослідження – на основі цілісного наукового аналізу професійної підготовки та професійної діяльності учителів музичного мистецтва обґрунтувати теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Відповідно до об'єкта, предмета й мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми в педагогічній і мистецькій теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів України і за кордоном.

2. Розкрити сутність понять, що складають науковий тезаурус дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

3. Здійснити історико-педагогічний аналіз професійної підготовки учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

4. Обґрунтувати структуру готовності вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності та критерії її сформованості.

5. Сформувати концепцію професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

6. Розробити модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

7. Обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

8. Створити навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності набуває ефективності, якщо вона здійснюється відповідно до обґрунтованих теоретико-методологічних засад, які враховують аксіологічно-культурологічний, семіотично-герменевтичний аспекти вокальної педагогіки та розкривають концепцію, загальнодидактичні та специфічні закономірності й принципи, модель та організаційно-методичні засади (зміст, форми, методи, засоби) професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Загальна гіпотеза конкретизована в *часткових гіпотезах*. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності набуває ефективності якщо:

– у процесі професійної підготовки формуються мотивація та ціннісне ставлення викладачів і студентів до вокально-педагогічної діяльності;

– підґрунтям формування ціннісного ставлення до вокального мистецтва та вокальної педагогіки в майбутніх учителів музичного мистецтва до

вокально-педагогічної діяльності є аксіологічно-культурологічний і семіотично-герменевтичний підходи;

– зміст, форми, методи, засоби освітнього процесу спрямовано на формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності;

– концертно-виконавська практика та позааудиторна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва спрямовуються на підвищення ефективності формування їхньої готовності до вокально-педагогічної діяльності.

Теоретичну основу дослідження становлять такі наукові положення та висновки: сучасної філософії освіти (В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, В. О. Огнев'юк); неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, С. О. Сисоєва); теорії педагогічної освіти (М. Б. Євтух, В. І. Луговий); педагогічної діяльності вчителя (В. І. Бондар, Л. Л. Хоружа); реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі (В. І. Бобрицька, І. А. Зимня); філософсько-культурологічних і аксіологічних засад музичного мистецтва (Б. В. Асаф'єв, Н. А. Герасимова-Персидська, М. С. Каган, А. С. Ключев, Г. Г. Коломієць, О. Ф. Лосєв, В. В. Медушевський, Є. В. Назайкінський, О. І. Самойленко); музичної семіотики та інтерпретації музичних (вокальних) творів (М. Г. Арановський, М. Ш. Бонфельд, В. Г. Москаленко, І. І. Силантьєва, С. В. Шип); науково-теоретичних основ мистецько-педагогічної освіти (А. В. Козир, О. М. Олексюк, Г. М. Падалка, О. Я. Ростовський, О. П. Рудницька, О. П. Щолокова); неперервної освіти вчителя музичного мистецтва (Н. М. Мурована, Н. А. Сегеда); формування компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва (К. В. Кабріль, О. М. Рибніков); дидактичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музики (Т. Й. Рейзенкінд); історії розвитку української вокально-педагогічної школи (Б. П. Гнидь, Ю. В. Грищенко, І. К. Назаренко); анатомії, фізіології та акустики співацького звукоутворення (В. П. Морозов, І. П. Павлов, Дж. Перелло (J. Perello), Р. Юсон (R. Husson) І. М. Сеченов); основ вокального мистецтва та вокальної педагогіки (В. Г. Антонюк, Л. Б. Дмитрієв, О. Г. Стахевич); формування вокально-виконавської майстерності (Н. Є. Гребенюк, Н. В. Дрожжина, О. В. Єрошенко, О. Д. Шкуляр); організації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності (Н. С. Можайкіна, Т. М. Пляченко); педагогічної системи формування готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності (А. В. Філіпов); формування методичної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва у сфері вокальної діяльності (Л. М. Василенко, Т. В. Ткаченко, Ю. Є. Юцевич); розвитку вокально-професійних та особистісних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва (О. В. Маруфенко, О. М. Прядко).

Методологічна основа дослідження розкрита на філософському, загальнонауковому, конкретно науковому та технологічному рівнях. На *філософському рівні* – загальнотеоретичні і методологічні положення щодо діалектичності буття; детермінації всіх предметів та зв'язків; зумовленості напряду вдосконалення і напряду регресу; причинності появи нової якості; усебічного розвитку особистості, її смислопокладання, пізнавальної діяльності; єдності логічного й історичного, загального і часткового. На *рівні загальнонаукової*

методології – парадигми професійної мистецької освіти в умовах світових тенденцій глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства; сучасні концепції антропологізації, гуманізації і гуманітаризації освіти; компетентнісного, культурологічного та аксіологічного підходів до формування змісту освіти. На рівні *конкретно наукової методології* – науковий тезаурус дослідження; методологічні підходи: системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, аксіологічний, семіотичний, герменевтичний; теоретичні положення щодо змісту сучасної професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; закономірності і принципи такої підготовки. На *технологічному рівні* – система методів дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців до вокально-педагогічної діяльності; методи, форми, засоби реалізації організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі.

З огляду на це в основу **концепції дослідження** покладено сукупність методологічних і теоретичних положень, що визначають стратегію модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, яка здійснюється на основі опанування ними системи вокально-педагогічних компетенцій, що складають структуру їх готовності при посиленні семіотично-герменевтичного і аксіологічно-культурологічного компонентів у змісті професійної підготовки. Дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності базується на філософських, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих ідеях антропологічного і гуманістичного спрямування; аксіологічних, культурологічних, семіотичних, герменевтичних та компетентнісних засадах; положеннях і висновках системного, діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, культурологічного, семіотичного та герменевтичного підходів.

На відміну від традиційної системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, коли метою і результатом підготовки студентів є готовність майбутнього вчителя до навчання дітей вокальному виконавству, аксіологічно-культурологічний і семіотично-герменевтичний підходи спрямовані на стимулювання готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до привласнення цінностей вокального мистецтва, вокальної педагогіки і розвиток у них здатності формування відповідного ставлення в учнів.

Системний підхід у дослідженні дав змогу розглянути професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності як цілісну систему, до якої входять такі системоутворювальні чинники як мета і результат; удосконалити структуру вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва; обґрунтувати систему ключових понять дослідження; систему законів, закономірностей та принципів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; систему вокально-педагогічних компетенцій; структуру готовності майбутніх учителів до такого виду діяльності; систему технологічного забезпечення професійної діяльності

професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Особистісно орієнтований підхід дав можливість проаналізувати стан і розвиток особистісно-професійних рис майбутніх учителів музичного мистецтва, врахувати особистісні мотиви, потреби, інтереси у вокально-педагогічній діяльності; вокально-педагогічний досвід, досягнення; загальні, музичні і специфічні вокальні здібності; індивідуальні вікові та психологічні особливості студентів. Застосування особистісно орієнтованого підходу дало змогу спрогнозувати лінію розвитку кожного студента і впливати на його поведінкову діяльність; визначити результат формування готовності до вокально-педагогічної діяльності.

Діяльнісний підхід дав можливість здійснити історико-педагогічний аналіз професійної підготовки вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, проаналізувати вокально-педагогічну діяльність учителя музичного мистецтва та студентів у вищому навчальному закладі; визначити компоненти готовності вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, збагатити зміст, форми, методи і засоби професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; збагатити технології формування готовності вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Компетентнісний підхід сприяв виявленню особливостей здійснення індивідуальної вокальної, ансамблевої (групової) та вокально-хорової (колективної) роботи вчителя музичного мистецтва в урочній та позаурочній системі на основі аналізу сучасного освітнього процесу в середній школі; визначенню змісту вокально-педагогічних компетенцій вчителя музичного мистецтва; оцінці динаміки зміни рівня готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності в процесі її формування.

Культурологічний підхід було спрямовано на збагачення змісту, форм, методів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; опанування студентами досягнень загальної, вокальної та педагогічної культури; сприймання і розуміння майбутніми педагогами світового вокально-педагогічного досвіду (національних традицій різних вокальних шкіл), жанрово-стильових особливостей вокальних творів різних історичних епох; формування вмінь аналізу тексту вокального твору, який передбачає, з одного боку, рух від конкретного музичного твору до широкого культурологічного контексту, з іншого – від широкого культурологічного контексту до конкретного музичного твору.

Аксіологічний підхід дав змогу здійснити аналіз мистецької і педагогічної наукової думки щодо цінності музики та її естетично-смыслового впливу на особистість, визначити і класифікувати вокально-педагогічні цінності вчителя музичного мистецтва та вокальні цінності учнів; опанувати студентам методи формування ціннісних орієнтацій в учнів.

Семіотичний підхід уможливив упровадити в зміст професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності навчальний матеріал з музичної семіотики як основи для системного дослідження

літературної та музичної мови вокального твору; опанувати майбутнім учителям музичного мистецтва семіотичний аналіз музично-поетичного тексту, який є компонентом семіотично-герменевтичного аналізу вокального твору.

Герменевтичний підхід сприяв опануванню майбутніми вчителями музичного мистецтва герменевтичного аналізу музично-поетичного тексту, який є компонентом семіотично-герменевтичного аналізу вокального твору і базується на загальній теорії інтерпретації художніх смислів музичних творів, сприяє поступовому осягненню студентами смислу вокального твору та формуванню вміння створення виконавської інтерпретації.

Сукупність визначених підходів забезпечує цілісність, ефективність, комплексність дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано такі взаємопов'язані методи: *теоретичні* – історико-педагогічний аналіз для дослідження передумов та етапів розвитку професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; ретроспективний аналіз, конкретизацію, узагальнення для формування наукового тезаурусу дослідження; теоретичний аналіз, синтез, систематизацію джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та визначення основних напрямів дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; теоретичний і порівняльний аналіз, структурування й узагальнення для дослідження структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва та структури його готовності до вокально-педагогічної діяльності, обґрунтування концепції і моделі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; комплексний аналіз змісту, форм, методів, засобів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності для розробки організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; прогнозування для визначення напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; *емпіричні*: діагностування – спостереження, анкетування, інтерв'ювання, тестування, опитування, бесіду, оцінювання вокальних виступів, самооцінювання; педагогічний експеримент для підтвердження ефективності організаційно-методичних засад і моделі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; аналіз власного педагогічного досвіду з метою визначення організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; *математичної статистики* для кількісної та якісної обробки результатів педагогічного експерименту; відображення результатів експерименту у графічних формах і таблицях.

Експериментальна база дослідження: факультет мистецтв Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет», факультет культури і мистецтв Ніжинського державного

університету імені Миколи Гоголя, мистецький факультет Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, факультет музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, факультет мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кременецька обласна гуманітарна педагогічна академія імені Тараса Шевченка. У проведенні педагогічного експерименту взяли участь 648 студентів, 32 викладачів вокальних дисциплін, 86 учителів музичного мистецтва.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано структуру готовності вчителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, яка включає такі компоненти: мотиваційний, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, особистісно-розвивальний; систему вокально-педагогічних компетенцій учителя музичного мистецтва; концепцію та модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (складові моделі: цільова, теоретико-методологічна, змістово-процесуальна, критеріально-оцінювальна); визначено критерії готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: мотиваційний, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, особистісно-розвивальний; обґрунтовано специфічні закономірності (взаємозв'язку і взаємозалежності у вокальній діяльності психологічних та фізіологічних процесів, зв'язку між ціннісним ставленням студентів до вокально-педагогічної діяльності і характером художньо-естетичного впливу вокального мистецтва та вокальної педагогіки) і принципи (урізноманітності видів і форм вокально-педагогічної діяльності, культурологізації та аксіологізації, психофізіологічної зумовленості, семіотичної спрямованості та інтерпретації тексту музичного твору, творчого виконавства, урахування педагогічного досвіду) професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; виокремлено семіотичний компонент у структурі вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва; розроблено метод семіотично-герменевтичного аналізу вокального твору та природовідповідний метод постановки голосу;

– *удосконалено* структуру вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва; позааудиторні форми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; індивідуально-групові форми дальтон-плану і батавія плану для професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; систему методів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; зміст навчального вокального репертуару майбутніх учителів музичного мистецтва на основі аксіологічно-культурологічних підходів; види і структуру індивідуального практичного заняття з вокального класу (постановки голосу, сольного співу);

– *подальшого розвитку* набули періодизація професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в контексті її історичного розвитку; засоби професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що класифіковано базові поняття дослідження за трьома групами: до першої групи увійшли поняття, що розкривають теоретико-методологічні засади дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; другу групу склали поняття, що розкривають специфіку професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; до третьої групи увійшли поняття, що розкривають сутність професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; теоретично обґрунтовано зміст понять: *«вокально-педагогічна діяльність учителя музичного мистецтва»*, яке розглянуто в дослідженні як специфічний вид професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, спрямований на формування в учнів знань і вмінь у сфері вокального мистецтва та ціннісного ставлення до вокальної діяльності; *«професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності»*, яке визначено як процес, спрямований на формування готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності; *«готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності»*, яке потрактовано як результат професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що визначається рівнем оволодіння студентами системою вокально-педагогічних компетенцій і привласненням цінностей вокального мистецтва та вокальної педагогіки; теоретично обґрунтовано компоненти готовності, складові моделі та критеріально-оцінювальну базу професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено і впроваджено в процес професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва модулі «Етапи та зміст роботи над вокальним твором» (теми «Контекстуальний етап», «Аналітико-технологічний етап», «Інтерпретаційний етап», «Рефлексивно-ціннісний етап»); «Виконавська діяльність учителя музичного мистецтва» (теми «Принципи формування вокального репертуару (зокрема для дітей)», «Концерти, конкурси, фестивалі як форми вокально-виконавської підготовки», «Вокально-виконавська рефлексія»); високохудожній, різностильовий, різножанровий, особистісно зорієнтований репертуар, спрямований на поступове опанування світовим досвідом різних історичних епох – із навчальної дисципліни «Постановка голосу»; «Формування вокально-виконавської майстерності у вокальному класі в контексті світової культури» (тема «Особистісно орієнтований підхід у вокальному виконавстві»); «Формування вокально-виконавських цінностей» (теми «Формування вокально-виконавських цінностей у процесі аналізу тексту вокального твору», «Формування вокальних цінностей у процесі використання вокально-виконавських прийомів»); репертуар за вибором студента щодо манери співу (академічної, народної, естрадної) – із навчальної дисципліни «Вокальний клас»; «Теоретичні основи вокальної методики» (тема «Ціннісний

підхід до теорії та методики постановки голосу») – із навчальної дисципліни «Методика постановки голосу»; модуль «Основи методики викладання вокалу у вищому навчальному закладі» (теми «Семіотично-герменевтичний аналіз вокального твору», «Вокально-педагогічні компетенції викладача постановки голосу у вищому навчальному закладі та вчителя музичного мистецтва») – із навчальної дисципліни «Методика викладання вокалу»; «Основи фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії вчителя музичного мистецтва» (теми «Професійні захворювання (зокрема голосового апарату) вчителя музичного мистецтва», «Профілактичні методики відновлення здоров'я (зокрема голосу) учителя музичного мистецтва») – із навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі»; дисципліни варіативної частини циклу «Основи вокально-педагогічної діяльності» для спеціалістів музичного мистецтва; «Теорія і практика вокально-виконавського мистецтва» для магістрів музичного мистецтва; навчально-методичний посібник «Основи вокальної методики» для викладачів і студентів вищих навчальних закладів; навчально-методичний комплекс з курсу «Методика постановки голосу» (програма з дисципліни та методичні рекомендації для її забезпечення); методичні рекомендації «Майбутньому вчителю музики про співацьке дихання» і «Тести з курсу теорії вокального класу»; розділ «Хрестоматії для жіночих голосів» для студентів та викладачів мистецьких факультетів вищих навчальних закладів.

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів при створенні авторських програм, навчальних посібників, методичних рекомендацій з дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки, учителями загальноосвітніх і музичних шкіл у системі підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва, студентами вищих навчальних закладів педагогічного та мистецького спрямування в процесі підготовки науково-дослідних завдань, кваліфікаційних робіт, освітньо-наукових і творчих проєктів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» для виявлення сучасного стану проблеми, перевірки ефективності розроблених моделей та організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (довідка № 02102-269/3 від 30.04.2015), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 386 від 10.03.2015), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 05/170 від 24.04.2015), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 753 від 25.03.2015), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 466 – 33/03 від 08.04.2015), Кременецької обласної гуманітарної педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка № 05-16/53 від 12.05.2015).

У процесі дослідження автор особисто брала участь в апробації і практичному впровадженні розроблених організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, обіймаючи посаду завідувача навчально-методичної комісії з постановки голосу кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування

Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет».

Особистий внесок здобувача. Основні положення й висновки дисертації розроблено автором самостійно і містяться в його наукових публікаціях. В опублікованій хрестоматії для жіночих голосів у співавторстві з М. В. Вікторовою, Л. І. Косяк здобувачеві належать розділ І. «Репертуар для мецо-сопрано». У статтях в співавторстві з О. В. Чеботаренко особистий внесок здобувача полягає у визначенні педагогічних умов розвитку виконавських умінь студентів та аналізу стильових рис української сучасної музики; у співавторстві з Т. В. Глушко – обґрунтовані дидактичних умов формування вокальної компетентності майбутніх учителів-музикантів; у співавторстві з А. В. Карповою – виявленні сучасних тенденцій вокальної підготовки майбутнього вчителя музиканта; у співавторстві з В. В. Грушанською – обґрунтуванні дидактичних умов формування творчих вокальних здібностей учнів; у співавторстві з О. В. Пшеничних – визначенні організаційних аспектів фольклорного вокального виховання учнів.

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дослідження обговорювались на наукових конференціях і семінарах різного рівня, зокрема: *міжнародних* – «Науковий потенціал світу» (Дніпропетровськ, 2004), «Європейське мистецтво на зламі століть: минуле в сучасному» (Суми, 2007), «Соціальні технології адаптаційних процесів у сучасних умовах» (Кривий Ріг, 2012), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія» (Черкаси, 2012), «Інновації у вищій освіті» (Ніжин, 2013), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Ялта, 2013), «Слов'янське музичне мистецтво у контексті європейської культури» (Вінниця, 2013), «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (Київ, 2014), «Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы» (Москва, 2014), «Підвищення якості освіти в професійній підготовці майбутніх учителів» (Кривий Ріг, 2014), «Мистецька освіта ХХІ століття: виклики сьогодення» (Кіровоград, 2015); *всеукраїнських* – «Допрофесійна підготовка учнівської молоді в контексті цільової комплексної програми “Учитель”» (Кривий Ріг, 1998), «Українська народна художня творчість як засіб удосконалення підготовки вчителів музики і світової художньої культури» (Кривий Ріг, 2003), «Мистецько-педагогічна освіта» (Кривий Ріг, 2006), «Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес» (Луганськ, 2012), «Проблеми компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів: тенденції та перспективи» (Кривий Ріг, 2012), «Підвищення якості освіти в професійній підготовці майбутніх учителів» (Кривий Ріг, 2014), «Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки: проблеми і перспективи» (Кривий Ріг, 2015); на науково-практичних *семінарах* – «Актуальні проблеми музичної педагогіки і виконавського мистецтва» (Ялта, 2009, 2011, 2012, 2013), «Технології художньо-педагогічної комунікації в системі мистецької освіти у ВНЗ» (Миколаїв, 2013), на засіданнях кафедри педагогіки, кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького педагогічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет».

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Дидактичні умови формування пізнавального інтересу у майбутніх учителів

музики» (спеціальність 13.00.01 – теорія та історія педагогіки) захищена 1994 року в Харківському державному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди. Матеріали роботи в тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Основні результати опубліковано в 52 наукових і науково-методичних працях із них 45 одноосібних, зокрема 1 монографія, 1 навчально-методичний посібник, 6 навчально-методичних видань, 22 статті в наукових фахових виданнях України, 5 статей у зарубіжних періодичних наукових виданнях, 10 публікацій і тез у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (675 найменувань, із них 35 – іноземними мовами), додатків (на 65 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 547 сторінок (із них основного тексту – 412 сторінок). Робота містить 3 таблиці і 33 рисунки в основному тексті та 69 таблиць у додатках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження, його методологічну і теоретичну основи; подано концепцію та методи дослідження; розкрито його наукову новизну, теоретичне та практичне значення; наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** «*Методологія дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності*» розкрито науковий тезаурус дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; концепцію дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; специфіку педагогічної та вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва

У розділі базові поняття дослідження класифіковано за трьома групами. До *першої групи* увійшли поняття, що розкривають теоретико-методологічні засади дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. У *другу групу* включені поняття, які розкривають специфіку професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. До *третьої групи* віднесено поняття, що розкривають сутність професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в дослідженні розглянуто як цілісну систему наукових положень, покладених в основу підготовки, що відображають структуру вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва і структуру готовності вчителя до неї; критерії оцінювання готовності до вокально-педагогічної діяльності; концепцію, модель, організаційно-методичні засади її реалізації. Вокально-педагогічну діяльність учителя музичного мистецтва окреслено в дослідженні як специфічний вид професійної діяльності вчителя

музичного мистецтва, спрямований на формування в учнів знань і вмінь у сфері вокального мистецтва та ціннісного ставлення до вокальної діяльності. Професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності визначено як процес, спрямований на формування готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності. Готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності розглянуто як результат професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що визначається рівнем оволодіння студентами системою вокально-педагогічних компетенцій і привласненням цінностей вокального мистецтва та вокальної педагогіки.

Концепція дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності ґрунтується на таких методологічних підходах: системному, особистісно орієнтованому, діяльнісному, компетентнісному, культурологічному, аксіологічному, семіотичному, герменевтичному. Зміст яких розкрито в дисертаційній роботі.

У процесі дослідження визначено специфічні риси вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, а саме: опору на західноєвропейську та вітчизняну вокально-педагогічні традиції; визначальну роль психофізіологічного компоненту; художньо-творчу сутність; особливу мову вокального мистецтва, що має свої закономірності існування й розвитку; гармонійне поєднання інтелектуального й емоційного в її здійсненні; педагогічна спрямованість у формуванні вокальних цінностей учнів; постійне самовдосконалення; багатокomпонентність структури.

У другому розділі *«Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в Україні»* здійснено історико-педагогічний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; проаналізовано проблему професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в педагогічній теорії та сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до такого виду діяльності в Україні.

На основі історико-педагогічного аналізу визначено періодизацію формування української вокально-педагогічної школи: I період (до IX ст.) – зародження народнопісенного виконавського мистецтва; II період (X– XVI ст.) – започаткування церковних і фольклорних вокальних виконавсько-педагогічних традицій; III період (кінець XVI–XVIII ст.) – формування вокально-виконавських та вокально-методичних принципів на основі українського фольклору, церковної вокальної культури й виконавського досвіду зарубіжних вокальних шкіл; IV період (перша половина XIX ст.) – виникнення академічної вокальної школи на засадах впливу італійського *bel canto* та національної співацької традиції з притаманним їй понятійним апаратом; V період (друга половина XIX – початок XX століття) – започаткування професійної музичної освіти, зокрема у сфері вокального мистецтва та вокальної педагогіки; VI період (20– 80-ті роки XX століття) – створення єдиної системи радянської професійної музичної (вокальної) освіти, наукових теорій щодо постановки голосу та основ вокальної методики; відкриття музично-педагогічних

факультетів при консерваторіях і педагогічних вищих навчальних закладів; VII період (з 1991 року по теперішній час) – нове осмислення національних вокально-педагогічних традицій та врахування інноваційного досвіду вокального виконавства і вокальної педагогіки, на які впливає світовий полікультурний простір, ускладнення сучасної композиторської мови. У процесі дослідження виявлено етапи становлення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в Україні, а саме: *перший етап* (1930– 1962 рр.) – упровадження в радянській музично-педагогічній освіті вокально-педагогічного досвіду консерваторій; *другий етап* (1962– 1991 рр.) – створення в радянській країні єдиної системи професійної підготовки майбутніх учителів музики; *третій етап* (з 1991 року по теперішній час) – формування вітчизняної системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, яка включає і підготовку до вокально-педагогічної діяльності та її модернізація з урахуванням європейських глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в педагогічній теорії показав, що основними напрямками дослідження були: історичні аспекти та загальні основи теорії вокального мистецтва й вокальної педагогіки; сучасні освітні парадигми, концепції, методологічні підходи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності; теорії зближення вокального виконавства і музикознавства; роль та значення вокальної діяльності в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва; умови формування вокально-педагогічної культури та вокальних цінностей і ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; питання розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокальної і педагогічної діяльності. Зазначено, що увага науковців зосереджена переважно на проблемі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до емоційного, виконавського, методичного компонентів вокальної діяльності вчителя музичного мистецтва. З'ясовано, що в науково-теоретичному досвіді недостатньо розглянуто аксіологічно-культурологічний та семіотично-герменевтичний компоненти вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Вивчення нормативних документів, зокрема Галузевого стандарту, освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра, спеціаліста і магістра музичного мистецтва; навчальних планів та програм, сприяло виокремлення вимог до майбутнього вчителя музичного мистецтва, які визначають його готовність до вокально-педагогічної діяльності. Такі вимоги спрямовані на формування знань і вмінь майбутнього вчителя музичного мистецтва здійснювати вокальну виконавську, психолого-педагогічну, організаційну, просвітницьку діяльність.

Зроблено висновок, що в навчальних планах і програмах професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва недостатньо представлені дисципліни і навчальний матеріал, спрямовані на професійну підготовку студентів до багатокомпонентної вокально-педагогічної діяльності; недостатньо уваги приділяється аксіологічно-культурологічному, семіотично-герменевтичному компонентам

готовності вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; не повною мірою реалізований компетентнісний підхід з вокальних дисциплін; відсутній логічний міждисциплінарний зв'язок вокальних дисциплін нормативного та варіативного циклів у процесі навчання студентів; недостатньо використовуються сучасні форми, методи, засоби вокально-педагогічної діяльності, можливості концертно-виконавської практики; несистематично враховуються принципи високохудожності, різностильовості, різножанровості, особистісної зорієнтованості у формуванні вокального репертуару майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (648 респондентів) засвідчив, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності розглядалась недостатньо, і підтвердив її актуальність та доцільність. Так, опитування показало, що 48,15 % респондентів умотивовані на опанування різних компонентів вокально-педагогічної діяльності; 44,15 % респондентів бажають підвищити рівень своїх практичних вокально-педагогічних умінь; 53,39 % респондентів – вивчати високохудожній, різностильовий та різножанровий репертуар відповідно до обраної манери співу; 37,5 % – підвищити вокально-виконавський рівень; 56,32 % – вивчати навчальний матеріал для поглибленого аналізу вокального твору та його кращого розуміння і виконавської інтерпретації.

Інтерв'ювання викладачів вокальних дисциплін (32 респонденти) показало, що основними умовами, які сприятимуть ефективності професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, є: удосконалення змісту такої підготовки (65,63 %); упровадження інноваційно-творчих форм, методів і засобів вокального навчання (25 %); організація концертно-виконавської практики студентів (15,63 %); інтенсифікація використання позааудиторних форм (6,26 %). У результаті бесід з учителями музичного мистецтва (86 респондентів) було виявлено проблеми, які постають перед молодими спеціалістами в період адаптації в закладах загальноосвітньої середньої освіти. Для їх вирішення вчителі пропонують таке: поглиблено опановувати програмні вимоги до змісту вокального навчання учнів, закономірності й принципи організації урочної та позаурочної вокально-педагогічної діяльності в середній школі; формувати в студентів знання і вміння творчо використовувати колективні, групові й індивідуальні форми вокальної діяльності учнів; упроваджувати художній, різностильовий, різножанровий репертуар, який включає зарубіжні й вітчизняні, класичні й сучасні твори; застосовувати в освітньому процесі системи вправ-розспівок за різними манерами співу; практично використовувати результати аналізу музичного твору.

У третьому розділі *«Підготовка майбутніх учителів музики в зарубіжних країнах»* розкрито зміст професійної підготовки майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності в країнах Європейського Союзу; особливості підготовки майбутніх учителів до вокально-педагогічної діяльності в США та професійної підготовки майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності в Російській Федерації.

Аналіз зарубіжного досвіду країн Європейського Союзу засвідчив, що професійна підготовка майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності здійснюється в консерваторіях, музичних академіях, музичних інститутах, університетах (Італія); консерваторіях, університетах, Вищій школі музики (Франція); вищих музичних школах, консерваторіях, академіях музики, університетах (Німеччина), школах музики, музичних коледжах, музичних академіях, університетах (Великобританія). Спільними ознаками професійної підготовки майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності в європейських країнах є наявність різних вищих навчальних закладів, різних програм підготовки і їх гнучкість. Існують відмінності у змісті професійної підготовки майбутніх учителів музики до вокально-педагогічної діяльності України та європейських країн, у яких він включає дисципліни з музичної семіотики.

На основі дослідження підготовки вчителів музики до вокально-педагогічної діяльності США зроблено висновки, що така підготовка здійснюється в: школах музики, інститутах музики, консерваторіях, музичних академіях, університетах. У країні розроблена ефективна система підвищення кваліфікації вчителів музики до вокально-педагогічної діяльності. Спільним в підготовці вчителів до вокально-педагогічної діяльності в США і європейських країнах є системність, поліструктурність освітніх музичних закладів, поліпрограмність, яка полягає в тому, що кожен навчальний заклад має свою освітню програму.

У Російській Федерації професійна підготовка вчителів музики до вокально-педагогічної діяльності здійснюється в університетах, академіях, інститутах. До спільних рис професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності Росії й України віднесено перехід на двоступеневу музично-педагогічну освіту; ідентичність змісту й структури професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; реалізацію компетентнісного підходу в освітньому процесі.

Визначено основні напрями професійної підготовки вчителів музики до вокально-педагогічної діяльності в зарубіжних країнах: поліпрограмність і гнучкість програм підготовки, опору на національні традиції у формуванні змісту мистецької освіти та водночас орієнтацію вокальних шкіл різних країн на італійську вокальну школу, упровадження компетентнісного підходу в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, культурологічну спрямованість змісту, впровадження в освітній процес основ музичної семіотики.

У четвертому розділі «Концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; закономірності та принципи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; критерії готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; концепцію та модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

У процесі дослідження вдосконалено структуру вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, яка включає такі компоненти:

мотиваційно-смісловий, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-комунікативний, творчо-виконавський, навчально-виховний, організаційно-просвітницький, самовдосконалення. До структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва введено семіотично-герменевтичний компонент, спрямований на системне дослідження музично-поетичної мови вокального твору, виявлення його художнього смислу та створення виконавської інтерпретації вокального твору.

Обґрунтовано структуру готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, яка охоплює мотиваційний, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, особистісно-розвивальний компоненти. Кожному компоненту структури готовності відповідає сукупність вокально-педагогічних компетенцій.

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності ґрунтується на загальнодидактичних і специфічних закономірностях. До загальнодидактичних закономірностей віднесено зумовленість змісту, форм, методів, засобів освітнього процесу соціально-економічними вимогами і можливостями сучасного суспільства та здобутками національної й світової науки і культури; взаємозв'язок мети освітнього процесу та результату; детермінованість процесів навчання, виховання, розвитку у професійній підготовці вчителя; взаємозв'язок обсягу та якості змісту вокально-педагогічного навчання і виховання студентів. До специфічних закономірностей віднесено взаємозалежність вокальних психологічних та фізіологічних процесів; зв'язок між ціннісним ставленням учителя до вокально-педагогічної діяльності та характером художньо-естетичного впливу вокального мистецтва й вокальної педагогіки.

Визначено й обґрунтовано такі принципи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: загальнодидактичні (гуманізації, науковості, системності, традиційності й інноваційності; поступовості і послідовності, інтегративності, багаторівневості і безперервності) та специфічні (урізноманітності видів і форм вокально-педагогічної діяльності, культурологізації та аксіологізації, психофізіологічної зумовленості, семіотичної спрямованості та інтерпретації тексту музичного твору, творчого виконавства, врахування педагогічного досвіду).

Обґрунтовано критерії готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (мотиваційний, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, особистісно-розвивальний) і розкрито їх зміст.

Провідна концептуальна ідея професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності повинна здійснюватися на основі оволодіння ними системою вокально-педагогічних компетенцій, що визначають їх готовність до

вокально-педагогічної діяльності з урахуванням семіотично-герменевтичного і аксіологічно-культурологічного аспектів вокальної педагогіки. Аксіологічно-культурологічний компонент готовності майбутніх учителів музичного мистецтва вокально-педагогічної діяльності базується на опануванні студентами вокально-педагогічних цінностей, знань і вмінь розвитку вокальної культури, формування ціннісних орієнтацій учнів. Семіотично-герменевтичний компонент – знань і вмінь системного дослідження музичної й поетичної мови вокального твору, визначення на цій основі його художнього смислу та створення виконавської інтерпретації.

У розділі наведено модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, яка містить такі складові (рис. 1): цільову, теоретико-методологічну, змістово-процесуальну, критеріально-оцінювальну. Цільова складова розкриває мету професійної підготовки майбутніх учителів до вокально-педагогічної діяльності. Теоретико-методологічна відображає науковий тезаурус дослідження, сучасні парадигми мистецької освіти, методологічні підходи, закономірності й принципи професійної підготовки майбутніх учителів до вокально-педагогічної діяльності; компоненти готовності вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Змістово-процесуальна складова розкриває організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, які відображають зміст підготовки, розроблений на основі Галузевого стандарту й інноваційних авторських пропозицій, аудиторні та позааудиторні форми, загальнодидактичні і специфічні методи, засоби. Критеріально-оцінювальна складова охоплює критерії готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, на основі яких визначається рівень професійної підготовки студентів – низький, середній, високий.

У п'ятому розділі *«Організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності»* обґрунтовано зміст професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; подано форми, методи й засоби професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; розкрито взаємоузгодженість індивідуальних і групових форм професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; висвітлено особливості концертно-виконавської практики та позааудиторної вокально-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зміст нормативних дисциплін «Постановка голосу», «Вокальний клас», «Методика викладання вокалу», «Охорона праці в галузі», «Методика постановки голосу» доповнено навчальним матеріалом, спрямованим на модернізацію всіх компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. У варіативну частину циклу було впроваджено дисципліни «Основи вокально-педагогічної діяльності», «Теорія і практика вокально-виконавського мистецтва».

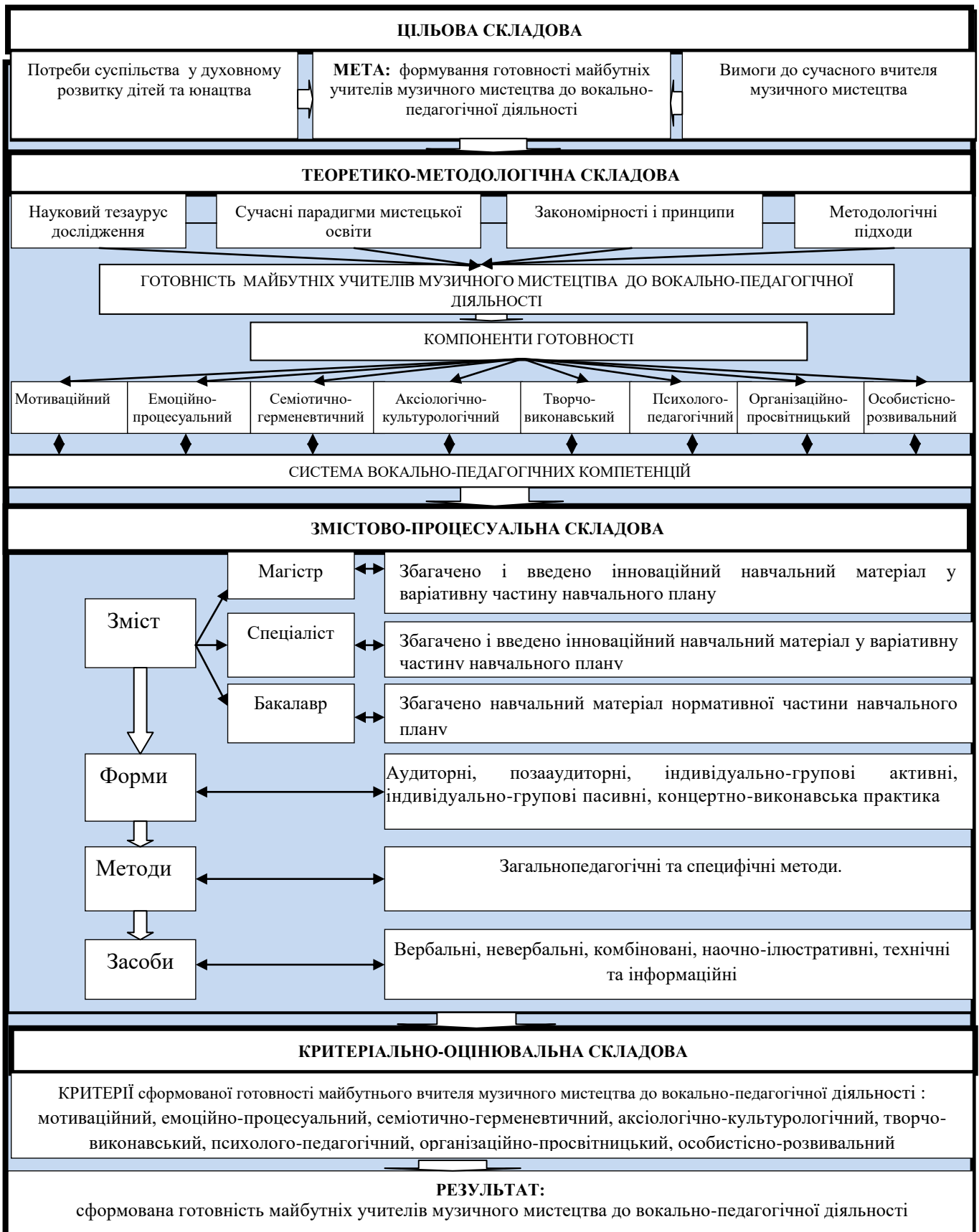

Рис. 1. Модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності

Особлива увага приділена аксіологічно-культурологічному та семіотично-герменевтичному компонентам готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Із цією метою введено теми семіотично-герменевтичного спрямування до змісту вокальних дисциплін підготовки бакалавра: «Сутність виконавського аналізу вокального твору», «Етапи роботи над вокальним твором», «Контекстуальний етап (культурологічний аналіз)», «Аналітико-технологічний етап (семіотичний)», «Інтерпретаційний етап (герменевтичний)», «Рефлексивно-ціннісний етап (аксіологічний)» з дисципліни «Постановка голосу»; «Опанування методів роботи над вокальним твором» – дисципліна «Методика постановки голосу»; підготовки спеціаліста: «Теоретико-методологічні засади вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва» – дисципліна «Основи вокально-педагогічної діяльності»; підготовки магістра: «Семіотично-герменевтичний аналіз вокального твору» – дисципліна «Методика викладання вокалу».

Для посилення формування аксіологічно-культурологічного компоненту готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності у зміст вокальних дисциплін професійної підготовки бакалавра впроваджено репертуар, який включає фольклорні, класичні, вокальні твори різних історичних епох, твори сучасних композиторів та шкільного пісенного репертуару, який виконується в академічній манері співу; запропоновано теми: «Принципи формування вокального репертуару» – з дисципліни «Постановка голосу»; «Ціннісний підхід до теорії та методики постановки голосу» – з дисципліни «Методика постановки голосу». У зміст підготовки спеціаліста включено вокальний репертуар за обраною манерою співу та теми: «Роль та значення вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва у формуванні музичної культури учнів», «Значення сформованості аналітичного, виконавського, культурологічного, ціннісного компонентів структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва» – з дисципліни «Основи вокально-педагогічної діяльності»; «Профілактичні методики відновлення здоров'я (зокрема голосу) учителя музичного мистецтва» – з дисципліни «Охорона праці в галузі». До змісту професійної підготовки магістра включено вокальний репертуар за обраною манерою співу та теми: «Вокальне виконавство у світлі світової культури», «Цінності вокального виконавства», «Формування вокально-виконавських цінностей у процесі аналізу тексту вокального твору», «Формування вокальних цінностей у процесі використання вокально-виконавських прийомів» – з дисципліни «Вокальний клас»; «Наукові та теоретичні основи вокального виконавства як виду музичного мистецтва» – з дисципліни «Теорія і практика вокально-виконавського мистецтва».

Проаналізовано форми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, до яких віднесено: аудиторні (лекційні семінарські, лабораторні, практичні, індивідуальні) заняття та позааудиторні (концерти і їх різновиди, конкурси, вокальні студії, фестивалі, майстер-класи, творчі зустрічі, тематичні вечори та вечори відпочинку, свята, фольклорні обряди, огляди художньої самодіяльності, походи до театрів,

кінотеатрів, музеїв, на художні виставки, літературні вечори тощо). Окреслено значення взаємодії аудиторних і позааудиторних форм професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Удосконалено структуру індивідуального практичного заняття з вокального класу й висвітлено його види, які забезпечують професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. До усталених видів індивідуального практичного заняття (навчальне заняття, заняття-репетиція, заняття-концерт, контрольне заняття, відкрите заняття з дисципліни, майстер-клас) додано творчо-пошукове, аналітико-інтерпретаційне, інтегративне заняття. Розкрито взаємозумовленість активних індивідуально-групових форм підготовки студентів до вокально-педагогічної діяльності (сольно-ансамблевої, сольно-хорової, ансамблево-хорової, дальтон-плану, батавія-плану) та пасивних (відвідування занять, прослуховування виконання, аналітико-рефлексивної).

Підкреслено, що важливого значення в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності набуває концертно-виконавська практика, форми якої класифіковано за змістом і за кількістю учасників. За змістом концертно-виконавська практика поділяється на навчальну й виробничу. Концертно-виконавська навчальна практики здійснюється в аудиторній та позааудиторній формах підготовки. До навчальних аудиторних форм концертно-виконавської практики віднесено виступ на практичному чи відкритому індивідуальному занятті, майстер-класі; консультації, репетиції, у процесі контрольного оцінювання, на заліку, іспиті. До навчальних позааудиторних – виступи на консультації, репетиції, концертах, вокальних конкурсах, фестивалях, творчих проектах, майстер-класах, вокальному гуртку, вокальній студії. Концертно-виконавська виробнича практика відбувається в школі та дитячому оздоровчому таборі. До форм концертно-виконавської виробничої практики віднесено репетицію, концерт, конкурс, фестиваль, творчий проект, майстер-клас, вокальний або хоровий гурток. За кількістю учасників форми концертно-виконавської практики розподілено на індивідуальну, групову, колективну, масову. У роботі обґрунтовано перспективність використання вокальної студії як сучасної позааудиторної форми проходження концертно-виконавської практики майбутніх учителів музичного мистецтва та творчої лабораторії викладача і студентів.

У розділі розкрито методи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, які класифіковано на загальнопедагогічні та специфічні. До загальнопедагогічних методів віднесено пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладення, частково-пошуковий, дослідницький. Специфічні методи включають три групи. До першої групи віднесено методи, спрямовані на розвиток вокальних здібностей студентів: концентричний, лінійний, спіральний, природовідповідний, фонетичний, фонопедичний метод розвитку голосу, емпіричний, внутрішнього інтонування, порівняння вокального виконання, резонансний, вокально-репродуктивний, вокально-слухового аналізу, емоційного настроювання голосу, дотикового підкріплення вібровідчуттів, ідеомоторний, образно-метафоричний, візуального кодування,

візуального моделювання, вокальних вправ, використання високохудожнього репертуару, невербального показу, сконцентрованості на відчуттях, «живої інтонації», «вспівування». До другої групи – методи, спрямовані на формування в студентів знань і вмінь у сфері вокальної педагогіки: методи розвитку голосу, вокального спостереження, діагностування, проектування, творчо-репродуктивного засвоєння, оцінювання, вокально-виконавського вдосконалення, вокально-педагогічної рефлексії. До третьої групи – методи, спрямовані на формування здатностей щодо розвитку вокальних цінностей в учнів: мотиваційного стимулювання, емоційної концентрації, визначення мистецької цінності, естетичної насолоди, художньої уяви й артистичного втілення.

Для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності впроваджено метод семіотично-герменевтичного аналізу вокального твору як системного вивчення музичної мови музичного твору та створення його виконавської інтерпретації.

До засобів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності віднесено вербальні, невербальні, комбіновані, наочно-ілюстративні, технічні та інформаційні.

У розділі висвітлено форми контролю й оцінювання вокально-педагогічних знань та вмінь студентів. Для їх перевірки ефективним є застосування таких форм контролю: поточного, міжсесійного, контролю-стимулу – участі та перемоги у вокальному конкурсі, концертних виступів; підсумкового (у кінці семестру, за результатами вивчення модуля) – заліку, іспиту.

У шостому розділі «*Організація та проведення педагогічного експерименту*» відображено етапи та методику експериментальної роботи; проаналізовано результати педагогічного експерименту; визначено прогностичні напрями професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Педагогічний експеримент проводився впродовж дев'яти років (з 2005 по 2014). Мета формувального експерименту полягала в експериментальній перевірці організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Формувальний експеримент здійснювався за такими етапами: підготовчим, основним, аналітично-результативним.

На підготовчому етапі формувального експерименту проведено аналіз сценічних виступів, опитування, тестування контрольних та експериментальних груп, що дало змогу встановити відсутність достовірних відмінностей між рівнями компонентів готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності. На основному етапі впроваджено розроблену модель та організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців до вокально-педагогічної діяльності. На аналітико-результативному етапі формувального експерименту було визначено особливості динаміки змін у готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, здійснено кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту, сформульовано основні висновки за результатами дослідження, розроблено методичне забезпечення та рекомендації

щодо професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Для проведення формувального експерименту було сформовано контрольну (240 студентів) та експериментальну групи (242 студенти). Однорідність двох вибірок перевірена за критерієм Фішера та критерієм Пірсона.

Для проведення педагогічного експерименту було здійснено добір і модифікацію таких методик, як методика визначення мотивів професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. О. Реана, тест В. І. Петрушина на виявлення сформованості емоційно-вольових якостей особистості та тест кольорів М. Люшера при визначенні здатності до емоційного сприймання вокального мистецтва; методика Емін Д. В. Люсіна при визначенні рівня усвідомлення власних емоцій та управління емоціями учнів у процесі вокально-педагогічної діяльності; методика «Диференційована шкала емоцій» К. Ізарда при визначенні ціннісного ставлення студентів до емоційно-процесуального компоненту вокально-педагогічної діяльності емоційної сфери студентів; карта діагностики рівня педагогічної культури Т. Ф. Білоусова та Є. В. Бондаревської; тест В. І. Петрушина на виявлення ціннісного ставлення студентів до вокально-педагогічної діяльності; методика Н. В. Рождественської для визначення творчого потенціалу особистості, модифікованої нами для виявлення творчих задатків студентів у сфері вокально-виконавського мистецтва; тест В. І. Петрушина на виявлення ціннісного ставлення студентів до виконавського виду діяльності; опитувальник В. В. Синявського, Б. О. Федоришина «Комунікативні і організаторські здібності – 1»; методика семантичної диференціації Ф. Фідлера, спрямована на виявлення особистісних якостей для самовдосконалення в майбутній професійній діяльності; методика Ю. М. Орлова «Потреба у досягненні мети», яка виявляє ціннісне ставлення.

У процесі дослідження розроблено авторські опитувальники та тести, а саме: для перевірки рівня знань і вмінь майбутніх учителів музичного мистецтва щодо формування мотивації учнів до вокальної діяльності та визначення ціннісного ставлення студентів до такого компоненту діяльності; для перевірки рівня теоретичних знань студентів із музичної семіотики та герменевтики; семіотично-герменевтичний аналіз вокального твору; для виявлення ціннісного відношення до семіотично-герменевтичного компонента вокально-педагогічної діяльності; перевірки рівня професійних культурологічних та аксіологічних знань і вмінь студентів; визначення особистої здатності студентів навчатися; для виявлення професійних знань і вмінь організаційно-просвітницької роботи майбутніх учителів музичного мистецтва та їх ціннісного ставлення до вокально-педагогічної діяльності; виявлення рівня професійних знань і вмінь здійснювати особистісний та вокальний розвиток учнів.

Визначення динаміки сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності показало, що показники низького рівня сформованості структури готовності в контрольній групі на початку і наприкінці експерименту знизилися на 0,04, в експериментальній групі зафіксовано суттєве зниження показників низького рівня на початку і наприкінці експерименту на 0,24; показники середнього рівня сформованості структури готовності в контрольній групі на початку і наприкінці експерименту підвищилися на 0,02;

у експериментальній групі зафіксовано покращення показників середнього рівня на початку і наприкінці експерименту на 0,14; показники високого рівня сформованості структури готовності в контрольній групі на початку і наприкінці експерименту зросли на 0,02; в експериментальній групі зафіксовано підвищення показників середнього рівня на початку і наприкінці експерименту на 0,11.

Дані, що характеризують динаміку готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності контрольної й експериментальної груп на початку та наприкінці формування етапу експерименту наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності

Рівні сформованості готовності	Кількісні показники		Показник змін	Кількісні показники		Показник змін
	ЕГ	КГ		ЕГ	КГ	
	на початку експерименту		після закінчення експерименту			
Низький	0,349	0,35	- - 0,001	0,105	0,313	- 0,208
Середній	0,525	0,525	-	0,664	0,542	0,122
Високий	0,126	0,125	0,001	0,231	0,146	0,085

Загальну динаміку формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності наведено на рисунку 2.

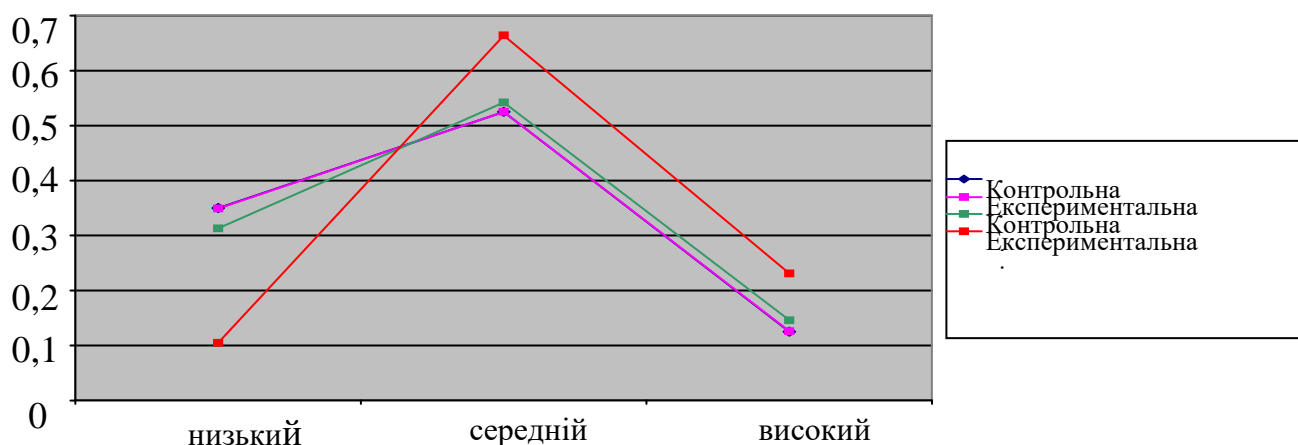

Рис. 2. Динаміка формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності

Порівняльний аналіз досліджуваних показників, перевірка достовірності та вірогідності результатів здійснювалися з використанням двох критеріїв – критерію Фішера та критерію χ^2 Пірсона. Така перевірка дала можливість виявити суттєві відмінності між рівнями сформованості компонентів структури готовності студентів контрольної й експериментальної груп до вокально-педагогічної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності показав, що в педагогічній теорії значна увага приділялась основам історії та теорії вокального мистецтва і вокальної педагогіки; засадам професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; вокальній діяльності в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва; формуванню готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виконавського і методичного аспектів вокально-педагогічної діяльності; розвитку вокальної культури й формуванню вокальних цінностей і ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва, професійно-особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі вокально-педагогічної діяльності. Разом із тим, проблема професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності не була предметом цілісного наукового аналізу, недостатньо досліджено й обґрунтовано теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

2. Вивчення зарубіжного досвіду показало, що в країнах Європейського Союзу, США, Російській Федерації є спільне та відмінне в професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. До суттєвих спільних ознак відносяться поліпрограманість і гнучкість програм підготовки, опора на національні традиції у формуванні змісту мистецької освіти й водночас орієнтація вокальних шкіл різних країн на італійську вокальну школу; упровадження компетентнісного підходу в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; культурологічна спрямованість змісту; упровадження в освітній процес основ музичної семіотики.

Констатувальний експеримент підтвердив актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми. Опитування майбутніх учителів музичного мистецтва (648 студентів) показало, що значна кількість респондентів (44,15 %) бажають підвищити рівень своїх практичних вокально-педагогічних умінь та оволодіти знаннями й уміннями аналізу вокального твору та його виконавської інтерпретації (56,32 %). Викладачами вокальних дисциплін (32 викладачів) вищих навчальних закладів визначено умови, які сприятимуть ефективності професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, до основних з них віднесено: удосконалення змісту підготовки (65,63 %); упровадження інноваційно-творчих форм, методів і засобів вокального навчання (25 %), організацію концертно-виконавської практики студентів (15,63 %). Учителями музичного мистецтва, які працюють у закладах загальної середньої

освіти, для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності зокрема запропоновано: поглиблене опанування програмних вимог до змісту вокального навчання учнів, творче використання різних форм, методів вокальної діяльності учнів; більш досконале оволодіння основами аналізу музичного твору для створення його виконавської інтерпретації.

3. Здійснено класифікацію базових понять дослідження. До першої групи ввійшли поняття, що розкривають теоретико-методологічні засади дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності; до другої групи включені поняття, які розкривають специфіку професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; до третьої групи віднесено поняття, що розкривають сутність професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Вокально-педагогічну діяльність учителя музичного мистецтва окреслено в дослідженні як специфічний вид професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, спрямований на формування в учнів знань і вмінь у сфері вокального мистецтва та ціннісного ставлення до вокальної діяльності. Готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності розглянуто як результат професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що визначається рівнем оволодіння студентами системою вокально-педагогічних компетенцій і привласненням цінностей вокального мистецтва й вокальної педагогіки.

4. На основі історико-педагогічного аналізу визначено етапи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, а саме: 1930–1962 рр. – упровадження в музично-педагогічній освіті вокально-педагогічного досвіду консерваторій; 1962–1991 рр. – створення в радянській країні єдиної системи професійної підготовки майбутніх учителів музики, зокрема – до вокально-педагогічної діяльності; з 1991 року по теперішній час – формування системи професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні і її модернізація з урахуванням європейських глобалізаційних та інтеграційних процесів.

5. Обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, яка охоплює такі компоненти: мотиваційний, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, особистісно-розвивальний. В основу компонентів готовності покладено вокально-педагогічні компетенції: сформовані мотиви, знання, уміння, здатності діяти у сфері вокального мистецтва та вокальної педагогіки. Визначено критерії сформованості компонентів готовності: мотиваційний, емоційно-процесуальний, семіотично-герменевтичний, аксіологічно-культурологічний, творчо-виконавський, психолого-педагогічний, організаційно-просвітницький, особистісно-розвивальний, які конкретизовані показниками та рівнями прояву.

6. Провідна концептуальна ідея професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності полягає в тому,

що така підготовка має здійснюватися в освітньо-розвивальному середовищі вищого навчального закладу й набувати рис смислоутворювального механізму розвитку особистості, її вокально-творчих здібностей. Опанування майбутніми вчителями музичного мистецтва аксіологічно-культурологічним і семіотично-герменевтичним аспектами вокальної педагогіки сприяє привласненню ними цінностей вокального мистецтва та розвитку в них здатності щодо формування ціннісного ставлення до музики в учнівській молоді.

7. Модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності відображає процес формування в них готовності до вокально-педагогічної діяльності та включає цільову, теоретико-методологічну, змістово-процесуальну, критеріально-оцінювальну складові. Виокремлені складові моделі визначають, зокрема, мету професійної підготовки майбутніх учителів до вокально-педагогічної діяльності, концепцію дослідження, сучасні парадигми мистецької освіти, науковий тезаурус дослідження, методологічні підходи, закономірності й принципи професійної підготовки студентів до вокально-педагогічної діяльності, структуру готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності та критерії її сформованості, організаційно-методичні засади і результат професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

8. Обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Зміст дисциплін циклу професійної науково-предметної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва збагачено навчальним матеріалом семіотично-герменевтичного та аксіологічно-культурологічного спрямування.

Визначено форми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: аудиторні та позааудиторні. Зокрема до позааудиторних форм віднесено концерти і їх різновиди, конкурси, вокальні студії, фестивалі, майстер-класи, творчі зустрічі, тематичні вечори та вечори відпочинку, свята, фольклорні обряди, огляди художньої самодіяльності, походи до театрів, кінотеатрів, музеїв, на художні виставки, літературні вечори тощо. Окреслено активні індивідуально-групові форми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності (сольно-ансамблеву, сольно-хорову, ансамблево-хорову, дальтон-плану, батавія-плану) і пасивні (відвідування занять, прослуховування виконання, аналітико-рефлексивну). Обґрунтовано форми концертно-виконавської практики і класифіковано їх за змістом (навчальна й виробнича) та за кількістю учасників (індивідуальна, групова, колективна й масова).

До специфічних методів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності віднесено методи, спрямовані на розвиток вокальних здібностей студентів, на формування знань, умінь у сфері вокальної педагогіки; на формування здатностей щодо розвитку вокальних цінностей в учнів.

Експериментально доведено, що рівень сформованості всіх компонентів готовності студентів до вокально-педагогічної діяльності експериментальної групи значно вищий, ніж у студентів контрольної групи.

9. Навчально-методичне забезпечення для професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності охоплює програми вокальних дисциплін, навчально-методичний посібник «Основи вокальної методики», монографію «Професійна підготовка майбутніх учителів музичного учителя до вокально-педагогічної діяльності: теорія і методологія», спрямовані на формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Подальших наукових досліджень потребують такі проблеми: формування професійної компетентності вчителя музичного мистецтва в системі неперервної мистецько-педагогічної освіти; вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; формування аксіологічної готовності майбутніх учителів музичного мистецтва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : теорія та методологія : монографія / Наталія Анатоліївна Овчаренко. – Кривий Ріг : вид. Р. А. Козлов, 2014. – 400 с.

Навчальні та навчально-методичні посібники

2. Овчаренко Н. А. Основи вокальної методики : наук.-метод. посібник / Наталія Анатоліївна Овчаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 116 с.

3. Овчаренко Н. А. Навчально-методичний комплекс з курсу «Методика постановки голосу» / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2010. – 36 с.

4. Овчаренко Н. А. Майбутньому вчителю музики про етапи роботи над вокальним твором / Н. А. Овчаренко // Викладання і виховання в початкових класах національної школи : навчальний посібник / [упоряд. і заг. ред. О. О. Любара і Д. Т. Федоренка]. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 145–148.

5. Овчаренко Н. А. Готовність майбутнього вчителя до реалізації управлінсько-педагогічних функцій / Н. А. Овчаренко // Викладання і виховання в початкових класах національної школи : навчальний посібник / [упоряд. і заг. ред. О. О. Любара і Д. Т. Федоренка]. – Київ : ІЗМН, 1998. – С. 148–152.

Навчально-методичні видання

6. Овчаренко Н. А. Хрестоматія для жіночих голосів / Н. А. Овчаренко, Л. І. Косяк, М. В. Вікторова. – Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2011. – С. 3–73.
7. Овчаренко Н. А. Майбутньому вчителю музики про співацьке дихання : метод. рек. / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг : НІГРІ, 1997. – 27 с.
8. Овчаренко Н. А. Тести з курсу теорії вокального класу : метод. рек. / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг : НІГРІ, 1997. – 25 с.
9. Овчаренко Н. А. Вокальне виховання майбутнього вчителя музики : метод. рек. / Н. А. Овчаренко. – Кривий Ріг : НІГРІ, 1998. – 31 с.

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

10. Овчаренко Н. А. Проблема формування мотивації творчості майбутніх учителів музики у вокальному класі / Н. А. Овчаренко // Творча особистість учителя: Проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. Вип. 3. – С. 258–262.
11. Овчаренко Н. А. Формування вокальної культури в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя музики / Н. А. Овчаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2004. – Вип. 7. – С. 70–77.
12. Овчаренко Н. А. До проблеми розвитку виконавських умінь майбутніх учителів музики / Н. А. Овчаренко, О. В. Чеботаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – Вип. 11. – С. 306–312.
13. Овчаренко Н. А. Формування творчих здібностей школярів засобами нових музичних комп'ютерних програм / Н. А. Овчаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2006. – Вип. 16. – С. 361–366.
14. Овчаренко Н. А. Украинская современная музыка : к проблеме стилиобразования / Н. А. Овчаренко, О. В. Чеботаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2007. – Вип. 18. – С. 298–306.
15. Овчаренко Н. А. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики за вимогами кредитно-модульної системи / Н. А. Овчаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008. – Вип. 21. – С. 245–250.
16. Овчаренко Н. А. Сучасні тенденції формування вокальної культури майбутнього вчителя музики / Н. А. Овчаренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / [голов. ред. О. В. Глузман]. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Вип. 22. – С. 225–232.
17. Овчаренко Н. А. Основні етапи роботи над вокальним твором / Н. А. Овчаренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. / [голов. ред. О. В. Глузман]. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 28. – С. 214–218.

18. Овчаренко Н. А. Формування вокальної компетентності майбутніх учителів-музикантів засобами гармонізації інтелектуального та емоційного компонентів навчання / Н. А. Овчаренко, Т. В. Глушко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – Вип. 32. – С. 172–176.

19. Овчаренко Н. А. Сучасні тенденції вокальної підготовки майбутнього вчителя музиканта / Н. А. Овчаренко, А. В. Карпова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. К. Буряк]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – Вип. 33. – С. 182–187.

20. Овчаренко Н. А. Основні напрями дослідження проблеми вокальної підготовки майбутнього вчителя музиканта / Н. А. Овчаренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. / [голов. ред. О. В. Глузман]. – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип. 32. – С. 178–182.

21. Овчаренко Н. А. Системний підхід у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва / Н. А. Овчаренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. / [голов. ред. О. В. Глузман]. – Ялта : РВВ КГУ, 2012. – Вип. 37. – Ч. 1. – С. 69–74.

22. Овчаренко Н. А. Дидактичні умови формування вокальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва / Н. А. Овчаренко // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – Київ – Черкаси, 2012. – № 3 (46). Додаток 1. : Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології. – Том 2. – С. 241–250.

23. Овчаренко Н. А. Система базових понять дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2013. – Вип. 1-2. – С. 34–41 (Входить до наукометричної бази Index Copernicus).

24. Овчаренко Н. А. Діяльнісний підхід у професійній підготовці учителів музичного мистецтва: теоретичний аспект / Н. А. Овчаренко // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. / гол. ред. С. О. Сисоева – Київ : ТОВ «Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”», 2013. – Вип. 1. – С. 126–136 (Входить до наукометричної бази Index Copernicus).

25. Овчаренко Н. А. Закони професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / [голов. ред. О. В. Глузман]. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 40. – Ч. 3. – С. 241–250.

26. Овчаренко Н. А. Закономірності професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – Київ – Ялта, 2013. – № 3(50). Додаток 1: Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології. – Том 1. – С. 296–299.

27. Овчаренко Н. А. Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва / Н. А. Овчаренко // Педагогіка вищої та

середньої школи : зб. наук. пр. / за ред. З. П. Бакум. – Кривий Ріг : Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ», 2013. – Вип. 38. – С. 75–79.

28. Овчаренко Н. А. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – № 2. – С. 150–155.

29. Овчаренко Н. А. Напрями модернізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті світових тенденцій освіти / Н. А. Овчаренко // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. / гол. ред. С. О. Сисоєва. – Київ : ТОВ «Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”», 2013. – Вип. 4. – С. 154–163 (Входить до наукометричної бази Index Copernicus).

30. Овчаренко Н. А. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2014. – Вип. 1-2. – С. 60–64 (Входить до наукометричної бази Index Copernicus, РІНЦ).

31. Овчаренко Н. А. Семіотичний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності / Н. А. Овчаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / за ред. З. П. Бакум. – Кривий Ріг : Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ», 2014. – Вип. 41. – С. 245–249.

32. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності за вимогами кредитно-модульної системи / Н. А. Овчаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – Вип. 41. – С. 453–457.

33. Овчаренко Н. А. Аксиологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : теоретичний аспект / Н. А. Овчаренко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 16(21), ч. 2. – С. 47–51.

34. Овчаренко Н. А. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в педагогічній теорії / Н. А. Овчаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / за ред. З. П. Бакум. – Кривий Ріг : Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ», 2014. – Вип. 43. – С. 218–223.

35. Овчаренко Н. А. Особливості структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва / Н. А. Овчаренко // Наукові записки / ред. кол. В. В. Радул, В. А. Кушнір та ін. – Вип. 139 – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – С. 97–101.

Праці апробаційного характеру

36. Овчаренко Н. А. Формування художньо-виконавських здібностей учителів музики як важливих професійних якостей / Н. А. Овчаренко // Допрофесійна педагогічна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми «Вчитель» : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 8–10 квітня 1998 р., м. Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ, 1998. – Ч. 2 – С. 173–178.
37. Овчаренко Н. А. Проблеми вокального виховання майбутнього вчителя музики / Н. А. Овчаренко // Придніпровський науковий вісник : Філологія. Педагогіка. – 1998. – № 1–2(96–97). – С. 95–97.
38. Овчаренко Н. А. Проблеми мотивації до співацької діяльності як дійової передумови музично-художнього розвитку особистості / Н. А. Овчаренко // Питання формування художньої культури учнівської молоді засобами мистецтва : зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 1998. – С. 175–179.
39. Овчаренко Н. А. Питання формування творчих здібностей молодших школярів засобами вокальної імпровізації / Н. А. Овчаренко, В. В. Грушанська // Питання духовного збагачення студентської молоді засобами мистецтва : зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 1999. – С. 118–124.
40. Овчаренко Н. А. Проблеми організації фольклорного виховання дітей середнього шкільного віку (з використанням методик вокального виховання Д. Є. Огороднова та В. В. Ємельянова) / Н. А. Овчаренко, О. В. Пшеничних // Питання духовного збагачення студентської молоді засобами мистецтва : зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 1999. – С. 124–130.
41. Овчаренко Н. А. До проблеми формування виконавських умінь майбутніх вчителів музики / Н. А. Овчаренко // Матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. «Науковий потенціал світу - 2004», 1–15 листоп. 2004 р. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – С. 61–63.
42. Овчаренко Н. А. Підготовка майбутнього вчителя музики у класі постановки голосу за вимогами кредитно-модульної системи / Н. А. Овчаренко // Питання професійної підготовки студентів факультету мистецтв до майбутньої творчої діяльності : зб. наук.-метод. пр. / заг. ред. Р. О. Любар. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – С. 76–82.
43. Овчаренко Н. А. Сучасні технології навчання у вокальній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва / Н. А. Овчаренко // Проблеми компетентнісного підходу у підготовці майбутніх вчителів: тенденції та перспективи : матеріали Всеукр. наук. конф., 4–6 жовтня 2012 р., м. Кривий Ріг. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – С. 77–78.
44. Овчаренко Н. А. Застосування дистанційного навчання у вокальній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва / Н. А. Овчаренко // Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 15–16 берез. 2012 р., м. Луганськ. – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2012. – С. 249–251.
45. Овчаренко Н. А. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва та шляхи її вдосконалення в сучасних умовах / Н. А. Овчаренко // Соціальні технології : актуальні проблеми теорії та практики / гол. ред.

Д. М. Ядранський. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2012. – С. 157–162.

46. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності в концепції особистісно орієнтованого підходу / Н. А. Овчаренко // Проблеми музичної освіти учнівської та студентської молоді : історія, теорія, методика : зб. наук. та наук.-метод. пр. / за заг. ред. Р. О. Любар. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2013. – С. 91–97.

47. Овчаренко Н. А. Прогностичні напрями модернізації змісту вищої мистецько-педагогічної освіти / Н. А. Овчаренко // Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки : проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 22–23 жовтня 2015 р., м. Кривий Ріг // [ред. О. О. Лавренєвої, Т. М. Мішеніної]. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. – С. 17–18.

Статті у зарубіжних фахових виданнях

48. Овчаренко Н. А. Анализ вокально-педагогической деятельности будущих учителей музыкального искусства в концепции деятельностного подхода / Н. А. Овчаренко // Вестник ТГПУ. – 2013. – № 9. – С. 78–82.

49. Овчаренко Н. А. Профессиональная подготовка будущих учителей музыкального искусства Украины : проблемы, перспективы / Н. А. Овчаренко // Вестник ТГПУ. – 2013. – № 13. – С. 21–25.

50. Овчаренко Н. А. Формирование научного тезауруса исследования профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства / Н. А. Овчаренко // European Applied Sciences. – Stuttgart, 2014. – № 1. – С. 60–62.

51. Овчаренко Н. А. Основные принципы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности / Н. А. Овчаренко // Искусство и образование. – Москва, 2014. – № 1. – С. 48–56.

52. Овчаренко Н. А. Вокально-педагогическая деятельность в профессиональной подготовке будущего учителя музыкального искусства / Н. А. Овчаренко // Высшая школа : опыт, проблемы, перспективы : материалы VII междун. науч.-практ. конф., 17–18 апреля 2014 г., Москва / науч. ред. В. И. Казарнков. – Москва : РУДН, 2014. – С. 655–658.

Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. – Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ, 2016.

У дисертації розроблено й обґрунтовано концепцію та модель професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Сформовано науковий тезаурус дослідження, проаналізовано стан проблеми професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності у вітчизняній і зарубіжній теорії та практиці вищого навчального закладу. Здійснено історико-педагогічний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Обґрунтовано структуру вокально-педагогічної діяльності та структуру готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до такого виду діяльності, до яких введено семіотично-герменевтичний і посилено аксіологічно-культурологічний компоненти. Розроблено, обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Визначено критерії сформованості їх готовності до вокально-педагогічної діяльності.

Ключові слова: вокально-педагогічна діяльність, готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності, семіотично-герменевтичний компонент, аксіологічно-культурологічний компонент, вокально-педагогічні цінності.

Овчаренко Н. А. Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – Теория и методика профессионального образования. – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2016.

В диссертационном исследовании разработаны и обоснованы концепция и модель профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности. Основными элементами модели являются целеполагания, теоретико-методологическая, содержательно-процессуальная, оценочно-результативная составляющие.

Классификация базовых понятий исследования на основании теоретического анализа позволила разделить их на три группы: понятия, которые раскрывают теоретико-методологические основы исследования профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности; понятия, которые определяют специфику профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства; понятия, которые раскрывают сущность профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности.

Анализ современного состояния проблемы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности в отечественной педагогической теории и практической деятельности высших учебных заведений позволил сделать выводы о том, что в содержании учебных программ не в полном объеме учитываются сущность и

структура вокально-педагогической деятельности учителя музыкального искусства, не достаточно формируются аксиологически-культурологические и семиотически-герменевтические компетенции в высшем учебном заведении, недостаточно развиваются вокально-педагогические способности будущего учителя музыкального искусства.

Проведен историко-педагогический анализ становления и развития вокально-педагогической деятельности, в процессе которого установлено, что профессиональной подготовке будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности присущи три этапа развития: первый – 1930–1962 гг. – внедрение в музыкально-педагогическое образование вокально-исполнительского и вокально-методического опыта консерваторий; второй – 1962–1991 гг. – создание в стране единой системы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства, соответственно и к вокально-педагогической деятельности; третий – с 1991 г. по настоящее время – формирование отечественной системы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства, которая включает и подготовку к вокально-педагогической деятельности, с учетом глобализационных и интеграционных процессов

Обоснована структура готовности будущего учителя музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности, в которой введен инновационный семиотически-герменевтический компонент и усиливается значение аксиологически-культурологического компонента. Определены критерии готовности будущего учителя музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности; обоснованы и экспериментально проверены модель и организационно-методические основы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности.

Ключевые слова: вокально-педагогическая деятельность, готовность будущего учителя музыкального искусства к вокально-педагогической деятельности, семиотически-герменевтический компонент, аксиологически-культурологический компонент, вокально-педагогические ценности.

Ovcharenko N. A. Theoretical and methodological basis of training future teachers of music to vocal and educational activities. – Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Borys Grinchenko Kyiv University. – Kyiv, 2016.

The thesis contains the developed and proved concept and model of training future teachers of music to vocal and educational activities. The thesaurus of scientific research is formed, the problems of training future teachers of music to vocal and educational activities in domestic and foreign theory and practice of higher education are analyzed. The historical and pedagogical analysis of training future teachers of music to vocal and educational activities is done.

The structure of vocal and educational activities and structure of future teachers of music readiness to such activity are grounded, in which was introduced innovative semiotic and hermeneutic component and was intensified axiological and culturological component. The organizational and methodical bases of training future teachers of music to vocal and educational activities is developed, validated and experimentally proved. The criteria of formation of their readiness for vocal and educational activities are developed.

Keywords: vocal and educational activities, future teachers of music readiness to such activity are grounded, semiotic and hermeneutic component, axiological and culturological component vocal and pedagogical value.